JYX
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Keijo, Lakkala; Eskelinen, Teppo

Title: Ilmastoliikkeen utopismi ja dystopismi

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Authors & Valtiotieteellinen yhdistys, 2020

Rights: CC BY 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Please cite the original version:

Keijo, L., & Eskelinen, T. (2020, 22.3.2020). Ilmastoliikkeen utopismi ja dystopismi. Politiikasta. https://politiikasta.fi/ilmastoliikkeen-utopismi-ja-dystopismi/

ILMASTOLIIKKEEN UTOPISMI JA DYSTOPISMI

22.3.2020

22.3.2020 POLITIIKASTA ARTIKKELIT, KEIJO LAKKALA, TEPPO ESKELINEN
0

Kuva: Julia Hawkins (CC BY 2.0)

Lukuaika: 5 min.

Protestiliikkeet sisältävät aina erilaisia käsityksiä toivotusta tulevaisuudesta. Ilmastoliike pitää yhteiskunnallista muutosta välttämättömänä, mutta ei ole aivan selvää, millaisen tulevaisuuden se haluaa.

Ilmastoliike on tämän hetken nuoren sukupolven tärkein yhteiskunnallinen liike. Se mobilisoi ja inspiroi, ja selvästi myös toimii nuorten ja nuorten aikuisten ehdoilla. Liikkeestä on tullut tuhansille ihmisille kasvualusta yhteiskunnalliseen toimintaan ja se on pakottanut tehokkaasti politiikan valtavirran ottamaan kantaa radikaaliin ilmastopolitiikkaan.

Vaikka ilmastoliikehdintä ei sinänsä ole uutta, nykyisen protestiaallon uudet toimintamallit ovat laajentaneet nuorten poliittista toimijuutta. Näkyvimpiä esimerkkejä ovat koululakot, joiden avulla on rikottu totunnaisia protestitapoja ja korostettu nuorten “omistajuutta” tulevaisuudesta. Liikkeen viestiä on myös vahvistettu perinteisemmillä keinoilla, kuten suurmielenosoituksilla.

Ilmastoliike on synnyttänyt myös uusia aloitteita, kuten Britanniasta lähteneen Extinction Rebellion-liikkeen. Kansainvälinen Extinction Rebellion -liike on väkivallattomaan vastarintaan ja ruohonjuuritason toimintaan keskittyvä liike,

Keijo Lakkala
Keijo Lakkala on filosofian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopistossa.

Teppo Eskelinen
Teppo Eskelinen, YTT (dos.), työskentelee kehitysyhteistyön maisteriohjelman ma. yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa.

Selaa arkistoa

Arviot
demokratia
Euroopan unioni
populismi
Venäjä
Suomi
Retoriikka
Turvallisuuspolitiikka
Tutkimus
Yhdysvallat
Maahanmuutto
Media
Yliopisto
ilmastonmuutos
Eurooppa
Tasa-arvo
Terrorismi
Vaalianalyysit
DocPoint
Ranska

Uusimmat podcastit

”Solidaarisuuksien heikkenemisestä,...
TEPPO ESKELINEN

00:00 00:00

1. ”Solidaarisuuksien heikkenemise... 10:00
2. ”NBA:n poliittisuus, osa 1, 20.1.2020... 29:41
3. ”NBA:n poliittisuus osa 2, 20.1.2020... 34:18
4. ”Kuka kelpaa kansanedustajaksi?... 1:01:09
5. ”Poliittisia pistoja: suuri käsityöakti... 35:44

joka vaatii biodiversiteetin köyhtymisen estämistä ja kasvihuonepäästöjen nollaamista vuoteen 2025 mennessä. Liike korostaa myös totuudenmukaisen ilmastotiedon tarvetta ja vaatii päästötavoitteiden toteutumista valvovan demokraattisen elimen perustamista. Käytämme tässä tekstissä liikkeen englanninkielistä nimeä, koska haluamme viitata nimenomaan koko kansainväliseen liikkeeseen erotuksena sen suomalaisesta Elokapina-versiosta.

Protestiliikkeet kuitenkin sisältävät käytännössä aina erilaisia käsityksiä toivotusta tulevaisuudesta. Tämä on toki ymmärrettävää, koska tulevaisuuden visioiden artikulointi on vaikeaa ja liikkeet syntyvät usein reaktiona konkreettisempiin kysymyksiin. Liikkeiden utopioita on kuitenkin syytä analysoida jo liikkeen itseymmärryksen tukemiseksi.

> *Liikkeiden utopioita on syytä analysoida jo liikkeen itseymmärryksen tukemiseksi.*

Tässä tekstissä tutkimme nuorten ilmastoliikkeen suhdetta utooppisuuteen. Analyysin aineiston muodostavat liikkeen perustajan ja näkyvimmän aktivistin Greta Thunbergin keskeiset litteroidut puheet sekä Extinction Rebellion –liikkeen julkinen materiaali. Lyhyessä tekstissä ei ole mahdollista tehdä systemaattista analyysia, mutta pyrimme tunnistamaan joitakin hallitsevia puhetapoja, joista välittyy erilaisia ideoita tulevaisuuden utopioista.

Utopioiden merkitys ja utopia metodina

Utopioita on käsitelty filosofisessa ja sosiologisessa kirjallisuudessa paitsi yhteiskuntamalleina, myös kritiikin metodina. Tämä tarkoittaa utopioiden näkemistä nyky-yhteiskunnan kriittisinä ”vastakuvina”.

Ne tarjoavat mallin, johon nykyisyyttä voidaan verrata kriittisesti, ja näin ”suhteellistavat nykyisyyttä”. Lopullista ja täydellistä yhteiskunnan mallia utopian ei ole tarkoituskaan tarjota.

Lisäksi utopiat motivoivat ja ohjaavat yhteiskunnallista toimintaa. Poliittisella liikkeellä on oltava vähintään implisiittinen visio siitä, minkälaiseen maailmaan se pyrkii. Utopia tarkoittaa näin ymmärrettynä toivotun muutoksen suunnan hahmottamista.

Utopia voi toimia metodina myös siinä mielessä, että yleensä pragmaattisina nähdyistä teksteistä, kuten poliittisista ohjelmista pyritään tunnistamaan utooppisia elementtejä. Sosiologi Ruth Levitas on kutsunut tätä lähestymistapaa utopioiden tutkimuksen ”arkeologiseksi moodiksi”.

Pyrkimystä löytää utooppisia elementtejä kaikilta inhimillisen kulttuurin eri alueilta on kutsuttu myös “utooppiseksi hermeneutiikaksi”.

Utooppisten elementtien etsiminen yhteiskunnallisesta liikkeestä saattaa vaikuttaa erikoiselta: onhan selvää, että yhteiskunnallisella liikkeellä on jokin motivoiva ja merkityksiä antava utopian taso. On kuitenkin analyysia vaativa kysymys, missä mielessä liike etsii toisenlaista yhteiskunnallista järjestystä ja artikuloi sen tekijöitä.

Erotamme utooppisuuden erityisesti antidystooppisuudesta. Utooppisuus tarkoittaa tällöin orientaatiota, jonka tarkoituksena on etsiä nykyisestä poikkeavaa yhteiskuntaa. Antidystooppisuus puolestaan viittaa toiminnan

Kaikki julkaistut podcastimme löytyvät omalta sivultaan.

Kevään 2020 Politiikasta kouluissa -vierailujen haku on käynnissä!

Lue lisää

orientaatioon, jossa etusijalla on tuhon välttäminen, ja johon ei liity selvää vaihtoehtoa nykyisyydelle.

Siinä missä utooppisuus asettaa toiminnalle positiivisia tavoitteita, suhtautuu antidystooppinen asennoituminen yhteiskunnalliseen toimintaan hätäjarrun lailla.

Ilmastoliikkeen utooppisuus

Analysoimissamme teksteissä utooppisuuden ilmaukset ovat tyypillisesti vaatimuksia "vaihtaa järjestelmää". Tällöin ilmastokriisin ajatellaan aiheutuvan järjestelmän toimintalogiikasta, eikä niinkään yksilöiden toimien kokonaisuudesta. Tällöin ainoa toimiva vaihtoehto on siirtyä toisenlaiseen yhteiskuntamuotoon.

Greta Thunbergin puheissa Davosissa maailman talousfoorumissa ja YK:n ilmastokokouksessa Puolan Katowicessa loppuvuodesta 2018 on huomattavan paljon elementtejä, joissa korostuu tällaisen järjestelmätason muutoksen vaatimus: "tarvitaan ennennäkemättömiä muutoksia kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla". Tämä ajatus muutoksen perusteellisuudesta tai sen valtavista mittasuhteista korostuu puheissa toistamiseen.

Ilmastokriisin ratkaisun ensisijaisuus osoittaa myös "järjestelmän" alisteisuuden ilmastokriisille. Järjestelmää arvioidaan sen mukaan, miten se onnistuu tässä ensisijaisessa kysymyksessä, mikä osaltaan "suhteellistaa" järjestelmää. Thunbergin sanoin: "Jos ratkaisuja on mahdotonta löytää järjestelmän puitteissa, on ehkä syytä vaihtaa itse järjestelmää."

> *"Jos ratkaisuja on mahdotonta löytää järjestelmän puitteissa, on ehkä syytä vaihtaa itse järjestelmää."*

Puheissa korostuu myös vallitsevan järjestelmän kuvaaminen hyvin kapeaa eliittiä hyödyttäväksi. "Sivilisaatiomme uhrataan, että hyvin pieni joukko ihmisiä voisi jatkaa valtavien rahamäärien tienaamista. […] Suurten ihmisjoukkojen kärsimyksillä maksetaan harvojen ylellisyydet."

Tämä osaltaan korostaa ajatusta siitä, että olisi siirryttävä toisenlaiseen järjestelmään, joka olisi paitsi ekologisesti kestävä, myös tasa-arvoinen. Muutoksen väistämättömyyttä alleviivaa, että "todellinen valta kuuluu ihmisille".

Myös Extinction Rebellion -liikkeen tavoitteissa on tietynlaista utooppisuutta. Liike vaatii laajaa yhteiskunnallista muutosta, "laajempaa kuin koskaan ennen", sekä vaihtoehtojen etsimistä kapitalismille ja unelmoinnin uudelleenopettelua.

Extinction Rebellion -liikkeen visio sisältää välähdyksiä ("*glimpses*") maailmasta, jossa rakkaus, kunnioitus ja uudistuminen, elpyminen ("*regeneration*") toteutuvat, missä ihmiskunta on kyennyt palauttamaan kaiken elämän monimutkaisen verkoston. Täsmällisemmän ilmaisun tälle tulevaisuudelle antaa "uusiutuvan kulttuurin" ("*regenerative culture*") väljä utopia, jossa inhimillinen kulttuuri on muuttunut terveelliseksi, vastustuskykyiseksi ja sopeutuvaksi.

Antidystooppisuus ja paniikki

Antidystooppisuus tarkoittaa ilmastokriisin yhteydessä sitä, että tulevaisuuden vaihtoehtoina nähdään joko katastrofi tai jatkuvuus. Tällöin liikkeen lupaus ja toive on, että katastrofi pystytään välttämään, kaikki jatkuu ennallaan ja yhteiskunnan organisaatioon nimenomaan ei kosketa. Toivottu jatkuvuus on

myös yhteiskunnan jatkuvuutta. Ilmastoa pyritään käsittelemään erillään politiikasta.

Yhdysvaltain kongressissa pitämässään puheessa Greta Thunberg korostaa tällaista antidystooppisuutta kritisoimalla ”unelmointia”: ”minullakin on unelmia, mutta vuosi 2019 ei ole aika ja paikka unelmille”.

Hätä ilmaston tilasta tulkitaan siis niin, että paremman yhteiskunnan kuvittelu on suorastaan vastuutonta. Tämä retoriikka löytyy myös osasta Davosin ja Katowicen puheita: “En tahdo, että olette toiveikkaita, tahdon että panikoitte”. Puheissa toistuu metafora “hätäjarrusta vetämisestä”.

> *Puheissa toistuu metafora “hätäjarrusta vetämisestä”.*

Myös Extinction Rebellionin kolme päävaatimusta ovat keskeisesti anti-dystooppisia. Tavoitteena on ”jarruttaa katastrofikehitystä” ja estää pahimman skenaarion toteutuminen. Toisin sanoen myös Extinction Rebellionilla on nähtävissä tavoitteen ilmaiseminen ”jarruttamisena”: järjestelmän vaihtamisen sijaan nykyisen järjestelmän tulisi hidastaa vauhtia.

Kuten todettua, antidystooppisessa perusorientaatiossa ei ole varsinaisesti kyse utopian, “mielikuvituksen avulla uudelleenjäsennellyn yhteiskunnan” kuvauksesta. Thunbergin korostama ”paniikki” onkin nimenomaan utopian ja unelmien avoin vastakohta.

> *Thunbergin korostama ”paniikki” onkin nimenomaan utopian ja unelmien avoin vastakohta.*

Paniikki voi kuitenkin merkitä erilaisia asioita toiminnan kannalta. Useimmiten se on lamaannuttavaa: ihminen toimii vaistonvaraisesti, eikä käytä mielikuvitustaan parempien vaihtoehtojen hahmottelemiseen. Paniikki voi kuitenkin myös merkitä hetkeä, jolloin vallitsevassa järjestelmässä eläminen tulee mahdottomaksi. Esimerkiksi sosiologi John Hollowayn mukaan tällainen ”murtuman hetki” tekee maailman avoimuuden ja muovattavuuden näkyväksi.

Teknokraattinen hallinta

Antidystooppisuus ei ole kuitenkaan ainoa tendenssi, joka vaimentaa Extinction rebellion -liikkeen utooppisuuden ilmaisuja. Toinen, ja mahdollisesti vielä eksplisiittisempi, vastaava tendenssi on erityinen vetoaminen “tieteeseen”. Ilmastoliike usein ilmaisee poliittisen viestinsä tulevan suoraan “tieteeltä”, esimerkiksi sloganissa “unite behind the science”.

Myös Extinction Rebellion korostaa tiedon merkitystä. Liike esimerkiksi ehdottaa ilmastokriisin ratkaisuksi sattumanvaraisesti valituista kansalaisista ja tutkijoista koostuvaa elintä valvomaan ilmastotavoitteiden saavuttamista.

Tavoitteena on periaatteessa parempi edustavuus ja kokemuksen ilmastonmuutoksesta välittäminen, mutta käytännössä asiantuntijoiden rooli on Extinction Rebellion -liikkeen ehdottomassa päätöksentekoprosessissa ymmärretty varsin mutkattomasti. Asiantuntijoiden toimijuus typistetään neutraalin ja objektiivisen tiedon tuottajiksi ja levittäjiksi.

Tämä lähestymistapa on selvästi kuultavissa myös Thunbergin aiemmin mainituissa YK:ssa pitämissä puheissa: “Ilmastonmuutoksessa ei ole kyse mielipiteistä tai kenen tahansa poliittisista näkemyksistä vaan parhaasta

tieteellisestä näkemyksestä, tosiasioista […] tämän ei saa antaa muuttua poliittiseksi kysymykseksi”.

Vielä konkreettisemmin tieteen ja utooppisuuden välinen jännite näkyy saman puheen toisissa osissa: “Meiltä ei puutu kykyä uneksia paremmasta maailmasta, mutta meidän täytyy herätä ja nähdä tosiasiat”. Näin utooppisuus kehystyy tosiasioiden vastaiseksi ja täten “poliittiseksi” erotuksena “tieteellisestä”. On kuitenkin tunnetusti hyvin kiistanalaista, minkä verran ja miten legitiimiä sanottavaa tieteellä on yhteiskunnan organisoinnista.

Analyysia ja yhteenvetoa

Millä tahansa yhteiskunnallisella liikkeellä on ainakin jossakin määrin utooppista viritystä.

Liike ei tietenkään ole poliittinen puolue, eikä sillä tarvitse olla eksplisiittistä poliittista ohjelmaa. Kuitenkin niiden sisältämää ajatusta paremmasta yhteiskunnasta on tärkeää pyrkiä hahmottamaan. Utooppisuuden ymmärtäminen on hyödyksi erityisesti, jos liikkeen sisällä kehittyy ristivetoa suhteessa tavoitteisiin.

Vaatimus ilmastonmuutoksen torjunnasta itsessään ei kerro toivotusta yhteiskuntamallista paljoakaan. Tällä hetkellä ilmastoliike näyttäisi avautuvan moneen potentiaaliseen suuntaan suhteessa utopioihin. Kärjistäen voisi sanoa, että se pitää utooppisuutta sekä välttämättömänä että katastrofaalisena.

> *Kärjistäen voisi sanoa, että ilmastoliike pitää utooppisuutta sekä välttämättömänä että katastrofaalisena.*

Yhtäältä liike kannattelee ajatusta järjestelmän vaihdoksen tarpeesta, ja hahmottelee lähtökohtia ja perusarvoja, joille uusi järjestelmä voisi perustua. Toisaalta se sulkee utooppista horisonttia kahdellakin mekanismilla: ajattelemalla tavoitteitaan totaalisen katastrofin välttämisen kautta, sekä ripustautumalla tieteeseen lähtökohtana poliittiselle ohjelmalleen. Molemmat perustuvat kehystykseen, jossa ongelmana nähdään ”unelmat”.

Osittain tällainen moninaisuus voi toki olla liikkeen vahvuuskin, koska se pystyy näin saamaan liikkeelle eri tavalla yhteiskunnallisiin muutostarpeisiin suhtautuvia ihmisiä. Lisäksi liike on nähnyt toiminnan toivon tuottamisen välineenä, unelmien sijaan.

Extiction Rebellion -liikkeen aktiivit taas puhuvat selvien yhteiskuntavisioiden sijaan “tulevaisuuden anarkistisen utopian todeksi elämisestä” – vaikkakin vain hetkellisesti. Tämä näkemys voidaan yhdistää utopiatutkimuksessa viime aikoina esillä olleeseen “eletyn utopismin” (“lived utopianism”) ideaan.

Utopia ymmärretään tällöin eräänlaisena jokapäiväisen elämän ”vastakäytäntönä”, jolla on kyky tuottaa murtumia sekä kokemusmaailmaan että laajemmin yhteiskunnan sosiaaliseen koheesioon eli yhteenkuuluvuuteen. Vastakäytännöt voivat siis potentiaalisesti toimia yhtenä yllämainitun “murtuman menetelmän” muodoista.

On kuitenkin epätodennäköistä, että vastakäytännöt eläisivät pitkään ilman vastakuvia, eli ajatuksia paremmasta yhteiskunnasta. Saattaa olla, että ”unelmointia” tarvitaan hyvinkin pian liikkeen pitämiseksi elävänä. Myös

antidystooppisuus voi osoittautua hankalaksi lähtökohdaksi: jos nykyinen järjestelmä on niin altis tuottamaan tuhoa, miksi sen jatkuvuus on niin tärkeää?

> *Saattaa olla, että ”unelmointia” tarvitaan hyvinkin pian liikkeen pitämiseksi elävänä.*

Ehkä liikkeeseen mukaan tempautuvat nuoret pääsevät vielä pohtimaan omaa utopiaansa. Muutos voi olla välttämätön, mutta miltä se näyttää? On luultavaa, ettei pelkkä antidystooppisuus kanna loputtomiin, vaan liikkeen on ryhdyttävä pohtimaan käsityksiään siitä, miltä toivottu tulevaisuus näyttää.

Teppo Eskelinen, YTT (dos.), työskentelee kehitysyhteistyön maisteriohjelman ma. yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa.

Keijo Lakkala on filosofian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopistossa.

Jaa tämä:

Facebook Twitter LinkedIn WhatsApp Reddit Tulosta

Lue myös nämä:

Nuoret ovat jo yhteiskunnallisia toimijoita
30.10.2018

Monipuoliset selviytymistaidot yksin tulleiden turvapaikanhakijanuorten arjessa
4.10.2018

Politiikasta-raati: Ilmastokriisin pedagogia
17.12.2019

ILMASTONMUUTOS

Jätä kommentti

Sähköpostiosoitettasi ei julkaista.

Kommentti

Nimi *

Sähköposti *

Verkkosivu

Tallenna nimeni, sähköpostiosoitteeni ja verkkosivusto tällä selaimella.

Ilmoita sähköpostilla tulevista kommenteista.

Ilmoita sähköpostilla uusista postauksista.

Lähetä kommentti

Seuraa meitä Facebookissa

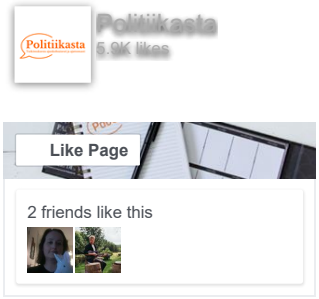

Seuraa meitä

Seuraa meitä Twitterissä

Meistä

Etusivu
Mikä?
Arkisto
Videot
Tapahtumat
Podcastit
Toimitus
Kirjoittajat
Politiikasta kouluissa
Terms & Privacy Policy

Politiikasta kouluissa -haku keväälle 2020 on auki!

Lue lisää

Onko sinulla kysyttävää?

Ota yhteyttä

@ Politiikasta.fi ISSN 2323-7090